

א רבי הושעיה רבה פתח (משלי ח, ל): וְאֵהִיָּה אֶצְלוֹ אֱמוּן וְאֵהִיָּה שְׁעִשׂוּעִים יוֹם וְגו', אֱמוּן פְּדָגוּג, אֱמוּן מְכֶסֶה, אֱמוּן מְצַנֵּעַ, וְאֵית דְּאִמַר אֱמוּן רַבְתָּא. אֱמוּן פְּדָגוּג, הִיךְ מָה דְאֵת אִמַר (במדבר יא, יב): כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֱמֵן אֶת הַיֵּנֶק. אֱמוּן מְכֶסֶה, הִיאֵךְ מָה דְאֵת אִמַר (איכה ד, ה): הָאֱמָנִים עָלֵי תוֹלַע וְגו'. אֱמוּן מְצַנֵּעַ, הִיאֵךְ מָה דְאֵת אִמַר (אסתר ב, ז): וַיְהִי אֲמֵן אֶת הַדָּסָה. אֱמוּן רַבְתָּא, כָּמָא דְתִימָא (נחום ג, ח): הִתִּיטְבִי מִנָּא אֱמוּן, וּמִתְרַגְמִינֵן הָאֵת טָבָא מֵאֲלֶכְסַנְדְּרִיא רַבְתָּא דִּיתְבָּא בֵּין נְהִרוֹתָא.

דְּבַר אַחֵר אֱמוּן, אֱמֵן. הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת אֲנִי הֵייתִי כְּלִי אֱמֻנוֹתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּנֶהֱג שְׁבַע עוֹלָם מְלֶךְ בְּשֶׁר וְדָם בּוֹנֶה פְּלִטִין, אֵינוֹ בּוֹנֶה אוֹתָהּ מִדַּעַת עֲצָמוֹ אֶלָּא מִדַּעַת אֱמֵן, וְהָאֱמֵן אֵינוֹ בּוֹנֶה אוֹתָהּ מִדַּעַת עֲצָמוֹ אֶלָּא דְּפִתְרָאוֹת וּפְנִקְסָאוֹת יֵשׁ לוֹ, לְדַעַת הִיאֵךְ הוּא עוֹשֶׂה חֲדָרִים, הִיאֵךְ הוּא עוֹשֶׂה פְּשָׁפְשִׁין. כֹּךְ הִנֵּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיט בַּתּוֹרָה וּבוֹרָא אֶת הָעוֹלָם, וְהַתּוֹרָה אִמְרָה בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים. וְאֵין רֵאשִׁית אֶלָּא תּוֹרָה, הִיאֵךְ מָה דְאֵת אִמַר (משלי ח, כב): ה' קִנְנִי רֵאשִׁית דִּרְכוֹ

חגיגה יב. - אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה ובדעת ובכח ובגערה ובגבורה בצדק ובמשפט
 בחסד וברחמים בחכמה ובתבונה דכתיב {משלי ג-יט} ה' בחכמה יסד ארץ
 כונן שמים בתבונה בדעת דכתיב {משלי ג-כ} בדעתו תהומות נבקעו בכח
 וגבורה דכתיב {תהילים סה-ז} מכין הרים בכחו נאזר בגבורה בגערה
 דכתיב {איוב כו-יא} עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו בצדק ומשפט
 דכתיב {תהילים פט-טו} צדק ומשפט מכון כסאך בחסד ורחמים דכתיב
 {תהילים כה-ו} זכר רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה ואמר רב יהודה
 אמר רב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות
 של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו
 מגערתו והיינו דאמר ר"ל מאי דכתיב {בראשית לה-יא} אני אל שדי אני
 הוא שאמרתי לעולם די אמר ר"ל בשעה שברא הקב"ה את הים היה מרחיב
 והולך עד שגער בו הקב"ה ויבשו שנאמר {נחום א-ד} גוער בים ויבשהו
 וכל הנהרות החריב

מהרהר אחר מדותי. אף שידעת כי גבוה שמים מארץ כן גבוה דרכי מורכבים וגוי. ומשניתנה תורה אין לאדם להשכיל להשיג אלהותו יתברך שמו מצד שום שכל רק מצד התורה הקדושה:

צדיק

חכמתם הלכו בדרך ה' כפי כח השגתם. ולא הראה להם ה' יתברך דרך ילכו בו זה נקרא שהלכו לפני הקב"ה. שהשיגו הדברי תורה כפי השגת חכמתם מצד הבריאה שנגמרה בשם אל שדי שתסיק להכרת מלכותו יתברך. ועקב שהיה לו שייכות לבחינת דעת יותר מאברהם ויצחק שכתוב בו האלהים הורעה אותו וגוי אמנם עדיין לא ניתנה תורה בהתגלות. וזה שמוכא (תקוני זוהר תיקון י"ג) דיעקב מלבר משה מלאך דמשה רבינו ע"ה היה פנימיות הדעת וכל הליכתו ודרכו היה בבחינת דעת והוא רוח הקודש כמו שכתב רש"י (שמות ל"א, ג) וכל דורו נקרא דור דעה (כמדבר דבר י"ט, ג) והוריד התורה הקדושה שנקראה דעת וכמו שדרשו (שמות רבה ל', ג) כדור המבול שרצה ה' יתברך ליתן להם תורה ולא רצו מדכתיב (איוב כ"א, י"ד) ודעת דרכיך לא חפצנו. כי התורה דרכיך של ה' יתברך. וכמשה רבינו ע"ה כתיב (שמות ל"ג, י"ג) הודיעני נא את דרכיך. וכתיב (תהלים ק"ג, ד) יודיע דרכיך למשה היינו כי הורה לו דרכו למעלה מהשגת שכל אנושי.

זה שאמרו (סנהדרין ק"א) שאמר ליה הקב"ה למשה חבל על דאברין וכי' הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ועקב כאל שדי והיינו שיקירו כבוד מלכותו מצד השגת שכלם וחכמתם. ולא הורהו על מדותיו. והיינו כשהבטחתי להם ולא קיימתי היה להם להשיב נגדי וכמו שאמרו (בראשית רבה נ"ג, ח') דאמר אברהם אבינו ע"ה בעקידה היה לי להשיב אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך וזע ועכשיו קח נא את בנך וגוי ומאשר דרכם היה בהשגת חכמתם וכאשר לא קיימתי היה זאת נגד השגתם והיה להם על ידי זה מקום להשיב נגדי ועם כל זה לא הורהו אחר מדותיו. ואתה שהדעת קבועה בלבך בהנהגתו למעלה משכל אנושי ותיכף בתחילת שלחותך אמרת לי מה שמך ועתה אתה

הוא כי תכלית מכוון הבריאה שיקיר האדם מלכותו ומכל מה שנברא יוכל האדם ללמוד וכמו שאמרו (עיונים ק') אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול גזל מגמלה עריות מיונה וכי' והיה העולם מרחיב והולך שיוכלו להכיר יותר מלכותו עד שאמר לו הקב"ה שאין צריכים להתפשט יותר כי יש די בהבריאה שנברא עד היום להכרת כבוד מלכותו יתברך.

והנה אברהם אבינו ע"ה היה הראשון שהתחיל להכיר אלהותו יתברך בעולם והסתכל בהבריאה וממנה למד שהתחיל להרעים כלבו תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג עד שהצניץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם (בראשית רבה ל"ט, א') וכן מכל מה שנברא בעולם למד. כי העולם נברא על ידי התורה וכמו שאמרו בבראשית רבה (א, א') ובחכמתו והשגתו השיג כל התורה כולה מהבריאה שהתורה המפה של העולם וכמו שאמרו (שם) דיפתאות ופינקסאות וכי'. ועל כן קיים כל התורה עד שלא ניתנה וזה שאמרו (שם ס"א, א') זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה. וכן יצחק ויעקב הכירו אלהותו יתברך מכל הבריאה וזה שנאמר וארא אל וגוי' כאל שדי. כי כזה השם נגמר הבריאה להיות ממנה הכרת מלכותו. ושם הוי"ה הוא הדעת דמשה רבינו ע"ה שהוריד תורה מן השמים מה שה' יתברך מאיר ללב שלא על ידי התבוננות בבריאה. ואף דכתיב וירא אליו ה' בשם הוי"ה מכל מקום כתיב ושמי ה' לא נודעתי להם דייק לא נודעתי ולא כתיב בשמי ה' לא נראיתי להם. והיינו שבאמת השיגו שיש קדושה גבוהה משכל אנושי אבל לא נודעתי להם היינו שיהיה הליכת דרכם בבחינת דעת וזה שנאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו היינו שהקב"ה לא הנהיגם רק הם מצד

[ג] וארא אל אברהם וגוי' כאל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. להבין הלא

מצינו שנגלה ה' יתברך להאבות בשם הוי"ה. אך הנה שם אל שדי נגד מדת צדיק יסוד. עולם כמו שאמרו (מאמר א') מהוה"ק. והוא נגד יום הששי כידע. שהוא גמר מעשה בראשית והוראת השם שאמר לעולמו די שבשעה שברא הקב"ה העולם היה מרחיב והולך וכי' (היגה י"ב) ואומרים בשם רבי ר' בונים צוק"ל שפירש שאמר לעולמו די שמוזה יספיק שיכיר הנברא מלכותו יתברך שמו.